

УДК 311.2

Т. Іванова, канд. екон. наук, ст. викл.
(Феодосійська фінансово-економічна академія Київського університету ринкових відносин)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Розроблено методологічний підхід щодо нормування фінансових показників малих підприємств, який дозволяє забезпечити порівнянність показників фінансового стану та результатів діяльності малих підприємств, а також розробити методику розрахунку вертикальної інтегральної оцінки за окремими складовими фінансового стану та результатів діяльності малих підприємств.

Ключові слова: нормування фінансових показників, індикативні показники, ефективність діяльності малих підприємств.

Разработан методологический подход к нормированию финансовых показателей малых предприятий, который позволяет обеспечить сопоставимость показателей финансового состояния и результатов деятельности малых предприятий, а также разработать методику расчета вертикальной интегральной оценки по отдельным составляющим финансового состояния и результатов деятельности малых предприятий.

Ключевые слова: нормирование финансовых показателей, индикативные показатели, эффективность деятельности малых предприятий.

The methodological approach to the measurement of financial indicators of small-scale enterprises has been developed. It enables to secure the comparability of financial condition indicators and the results of small-scale enterprise activities, and also to develop the methods of vertical integral estimate calculation at separate aspects of financial condition and the results of small-scale enterprise activities.

Keywords: measurement of financial indicators, indicative characteristics, effectiveness of small-scale enterprise activities.

Постановка проблеми. Одне з центральних місць серед сукупності проблем, що виникають перед фінансовим управлінням підприємства в ринковій економіці, займає проблема ефективності. Особливо це стосується показників ефективності діяльності малих підприємств. Для оцінки її рівня використовують багато різних показників – індикаторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі методологічні та організаційні питання оцінювання ефективності діяльності підприємств розкрито в наукових працях О. Васечко, О. Гончар, О. Образцової, Ю. Цал-Цалко, М. Огай.

Невирішених раніше частини загальної проблеми. Проведений аналіз існуючих методологічних підходів щодо оцінювання фінансового стану та ефективності діяльності малих підприємств, з урахування проблеми порівнянності показників, які вимірюються за різними шкалами.

Метою дослідження є розробка методологічного підходу щодо нормування фінансових показників малих підприємств, який дозволить забезпечити порівнянність показників фінансового стану та результатів діяльності малих підприємств за регіонами та видами економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових праць та існуючих підходів щодо оцінювання фінансового стану та ефективності діяльності малих підприємств показав, що найбільш поширеними

прийомами аналізу фінансового стану є горизонтальний та вертикальний аналіз балансу, визначення показників структури та динаміки. Як правило, фінансовий стан малих підприємств оцінюється на основі системи показників, які характеризують платоспроможність та ліквідність підприємств, ефективність діяльності оцінюється за індикаторами ділової активності та ефективності витрат і капіталу.

Нами пропонується система показників щодо оцінювання фінансового стану та ефективності діяльності малих підприємств, яка складається з 20 показників, розподілених по 4-х групах:

- група 1 – показники платоспроможності;
- група 2 – показники ліквідності;
- група 3 – показники ділової активності;
- група 4 – показники ефективності витрат і капіталу.

Серед показників, включених до системи – майже всі показники-стимулятори, і лише один показник – коефіцієнт фінансової залежності є дестимулятором.

Слід зазначити, що аналіз існуючих методологічних підходів до оцінювання фінансового стану та розвитку малих підприємств показав, що серед науковців не існує єдиного бачення щодо того, які саме показники мають бути включені в аналіз [1]. Тому, запропонована система показників включає найбільш індикативні характеристики підприємств (табл. 1)

Таблиця 1. Система показників оцінювання фінансового стану підприємств малого бізнесу

Групи	Умовні позначення	Назва показників
група 1 показники платоспроможності	K1	Коефіцієнт автономії
	K2	Коефіцієнт фінансової залежності
	K3	Фінансове співвідношення
	K4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
	K5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами
	K6	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами
група 2 показники ліквідності	K7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
	K8	Коефіцієнт швидкої ліквідності
	K9	Коефіцієнт загальної ліквідності
	K10	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей
група 3 показники ділової активності	K11	Коефіцієнт оборотності активів
	K12	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
	K13	Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості
	K14	Коефіцієнт віддачі власного капіталу
	K15	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості
група 4 показники ефективності витрат і капіталу	K16	Коефіцієнт рентабельності (збитковості) виробничих витрат
	K17	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) витрат господарської діяльності
	K18	Коефіцієнт рентабельності (збитковості) продажу
	K19	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) сукупного капіталу
	K20	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) власного капіталу

Джерело: Складено автором за даними [1; 3]

Враховуючи специфіку розрахунку показників ефективності діяльності малих підприємств, більшість з них мають різні шкали вимірювання, що обмежує можливості у побудові інтегральних оцінок, а отже унеможлиблює порівняння ефективності діяльності малих підприємств, зокрема за територіями та за видами економічної діяльності.

Нами пропонується використовувати методологічний підхід до нормування значень показників за окремими вимірами фінансового стану та економічної активності.

Суть підходу полягає у переході від різноманітних шкал вимірювання показників, до єдиної нормованої шкали, за якою показникам присвоюється значення від 0 до 1. При цьому, за новою шкалою переходу показникам присвоюється три значення: 0; 0,5; 1,0 [2].

Шкали вимірювання показників, до яких було застосовано порядок нормування описана зокрема [3]. В таблиці 2 наведено порядок нормування показників, якими вимірюється платоспроможність малих підприємств.

Таблиця 2. Нормування значень індикативних показників на прикладі оцінки платоспроможності малих підприємств

Умовні позначення	Показники	Норма	Порядок нормування
K1	Коефіцієнт автономії	$\geq 0,5$	$K1 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K1 < 0,5 \rightarrow "0,5";$ $K1 \geq 0,5 \rightarrow "1,0".$
K2	Коефіцієнт фінансової залежності	$< 0,5$	$K2 > 1,0 \rightarrow "0,0";$ $0,5 \leq K2 \leq 1,0 \rightarrow "0,5";$ $0,0 \leq K2 < 0,5 \rightarrow "1,0".$
K3	Фінансове співвідношення	$\geq 1,0$	$K3 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K3 < 1,0 \rightarrow "0,5";$ $K3 \geq 1,0 \rightarrow "1,0".$
K4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,5$	$K4 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K4 \leq 0,5 \rightarrow "0,5";$ $K4 > 0,5 \rightarrow "1,0".$
K5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\geq 0,1$	$K5 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K5 < 0,1 \rightarrow "0,5";$ $K5 \geq 0,1 \rightarrow "1,0".$
K6	Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	$\geq 0,5$	$K6 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K6 < 0,5 \rightarrow "0,5";$ $K6 \geq 0,5 \rightarrow "1,0".$

Джерело: Складено автором за даними [1; 3]

Група показників, що характеризує платоспроможність малих підприємств налічує шість показників, на основі яких оцінюється рівень автономії, фінансової залежності, маневреності власного капіталу а також забезпеченості підприємств власними оборотними коштами.

Таким чином, запропонований підхід дозволяє вимірювати індикативні показники за єдиною шкалою від 0,0 до 1,0, що забезпечує їх порівнянність та дозволяє роз-

раховувати узагальнюючі оцінки за окремими вимірами фінансового стану та економічної діяльності.

Аналогічний підхід було застосовано для визначення коефіцієнту ліквідності, що вимірюється за чотирма показниками, які визначають абсолютну, швидку, загальну ліквідності та рівень співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств (табл. 3):

Таблиця 3. Нормування значень індикативних показників на прикладі оцінки ліквідності малих підприємств

Умовні позначення	Показники	Норма	Порядок нормування
K7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	$K7 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K7 < 0,5 \rightarrow "0,5";$ $K7 \geq 0,5 \rightarrow "1,0".$
K8	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	$K8 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K8 < 1,0 \rightarrow "0,5";$ $K8 \geq 1,0 \rightarrow "1,0".$
K9	Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,5$	$K9 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K9 < 1,0 \rightarrow "0,5";$ $K9 \geq 1,0 \rightarrow "1,0".$
K10	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	$\geq 0,5$	$K10 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K10 \leq 0,5 \rightarrow "0,5";$ $K10 > 0,5 \rightarrow "1,0".$

Джерело: Складено автором за даними [1; 3]

Група показників, що визначають рівень ділової активності малих підприємств, вимірюється п'ятьма показниками оборотності: активів, оборотних активів, поточ-

ної дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, а також віддачі власного капіталу. Їх порядок нормування наведено в табл. 4.

Таблиця 4. Нормування значень індикативних показників на прикладі оцінки ділової активності малих підприємств

Умовні позначення	Показники	Норма	Порядок нормування
K11	Коефіцієнт оборотності активів	$\geq 1,0$	$K11 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K11 < 1,0 \rightarrow "0,5";$ $K11 \geq 1,0 \rightarrow "1,0".$
K12	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$\geq 1,0$	$K12 \leq 0,0 \rightarrow "0,0";$ $0,0 < K12 < 1,0 \rightarrow "0,5";$ $K12 \geq 1,0 \rightarrow "1,0".$

Закінчення табл. 4

Умовні позначення	Показники	Норма	Порядок нормування
K13	Коефіцієнт оборотності поточної дебіторської заборгованості	$\geq 1,0$	K13 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K13<1,0 \rightarrow "0,5"; K13 $\geq 1,0 \rightarrow$ "1,0".
K14	Коефіцієнт віддачі власного капіталу	$\geq 1,0$	K14 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K14<1,0 \rightarrow "0,5"; K14 $\geq 1,0 \rightarrow$ "1,0".
K15	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\geq 1,0$	K15 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K15<1,0 \rightarrow "0,5"; K15 $\geq 1,0 \rightarrow$ "1,0".

Джерело: Складено автором за даними [1; 3]

Коефіцієнт ефективності витрат і капіталу вимірюється п'ятьма показниками рентабельності (збитковості), зокрема: рентабельності виробничих запасів, витрат

господарської діяльності, продажу, сукупного та власного капіталу. Їх порядок нормування наведено в табл. 5.

Таблиця 5. Нормування значень індикативних показників на прикладі оцінки ефективності витрат і капіталу малих підприємств

Умовні позначення	Показники	Норма	Порядок нормування
K16	Коефіцієнт рентабельності (збитковості) виробничих витрат	$\geq 0,5$	K16 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K16 $\leq 0,5 \rightarrow$ "0,5"; K16 $> 0,5 \rightarrow$ "1,0".
K17	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) витрат господарської діяльності	$\geq 0,5$	K17 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K17 $\leq 0,5 \rightarrow$ "0,5"; K17 $> 0,5 \rightarrow$ "1,0".
K18	Коефіцієнт рентабельності (збитковості) продажу	$\geq 0,5$	K18 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K18 $\leq 0,5 \rightarrow$ "0,5"; K18 $> 0,5 \rightarrow$ "1,0".
K19	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) сукупного капіталу	$\geq 0,5$	K19 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K19 $\leq 0,5 \rightarrow$ "0,5"; K19 $> 0,5 \rightarrow$ "1,0".
K20	Коефіцієнт загальної рентабельності (збитковості) власного капіталу	$\geq 0,5$	K20 $\leq 0,0 \rightarrow$ "0,0"; 0,0<K20 $\leq 0,5 \rightarrow$ "0,5"; K20 $> 0,5 \rightarrow$ "1,0".

Джерело: Складено автором за даними [1; 3]

На основі узагальнюючих оцінок може бути визначений інтегральний коефіцієнт фінансового стану та ефективності діяльності підприємств (I_{fin}) як суму чотирьох складових – зважених узагальнюючих коефіцієнтів: коефіцієнту платоспроможності (I_p), коефіцієнту ліквідності (I_l), коефіцієнту ділової активності (I_d) та коефіцієнту ефективності витрат і капіталу (I_e):

$$I_{fin} = 0,3 \cdot I_p + 0,2 \cdot I_l + 0,25 \cdot I_d + 0,25 \cdot I_e$$

При цьому, вагові коефіцієнти визначені як частка кількості показників, що вимірюють окремий коефіцієнт у сукупності всіх 20 показників, за якими оцінюється фінансовий стан та результативність діяльності малих підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами нормування значень індикативних показників фінансового стану малих підприємств для оцінювання за-

лежності рівня платоспроможності малих підприємств від показників ліквідності, ділової активності та ефективності витрат та капіталу може бути використано метод кореляційно-регресійного аналізу. Запропонований методологічний підхід до нормування та оцінювання ефективності діяльності малих підприємств дозволяє приймати обґрунтовані рішення з боку державних органів з метою підтримки та підвищення ефективності малого бізнесу.

1. Михайлов В.С. Удосконалення методичних рекомендацій та впровадження практичних розрахунків показників оцінки фінансового стану підприємств на регіональному та державному рівнях: науковий звіт / В.С. Михайлов. – К: НТК статистичних досліджень, 2005. – 254 с.
2. Огай М.Ю. Методологічні підходи до оцінювання показників робочої сили для малих сукупностей населення / М.Ю. Огай // Статистика України. – 2009. – № 4 – С. 24 – 29.
3. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посібник [Текст] / Ю.С. Цал-Цалко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 360 с.

Надійшла до редколегії 12.11.12